

Є. В. Кропивний, PhD, підприємець
ORCID: 0009-0008-2585-069X

СФЕРА ТУРИЗМУ ЯК КОМПЛЕКСНИЙ ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Статтю присвячено дослідженню сфери туризму як комплексного об'єкта публічного адміністрування в умовах післявоєнного відновлення України. Обґрунтовано, що сучасна туристична сфера не може розглядатися лише як вид господарської діяльності, оскільки в умовах війни та майбутнього відновлення вона охоплює значно ширший комплекс суспільних відносин, пов'язаних з економічним розвитком територій, зайнятістю населення, збереженням культурної спадщини, внутрішньою мобільністю, міжнародною комунікацією, безпекою туристів, цифровізацією сервісів та формуванням позитивного іміджу держави.

Визначено, що комплексний характер сфери туризму як об'єкта публічного адміністрування проявляється у поєднанні економічної, соціальної, культурної, інфраструктурної, безпекової, екологічної, інформаційної та міжнародної складових. Такий підхід дозволяє розглядати туризм не ізольовано від інших напрямів публічної політики, а у зв'язку з регіональним розвитком, відновленням постраждалих територій, охороною культурної спадщини, розвитком малого та середнього підприємництва, цифровою трансформацією, інвестиційною політикою і забезпеченням публічної безпеки.

Акцентовано увагу на тому, що післявоєнне відновлення України змінює зміст публічного адміністрування сферою туризму. Якщо в умовах мирного розвитку основна увага приділялася регулюванню туристичної діяльності, підтримці туристичного ринку, просуванню туристичних продуктів та захисту прав туристів, то у післявоєнний період особливого значення набувають питання відновлення туристичних дестинацій, оцінювання безпечності маршрутів, цифрової паспортизації територій, координації суб'єктів публічної адміністрації, залучення міжнародної допомоги та інтеграції туризму до загальної політики відновлення держави.

Запропоновано розглядати сферу туризму як комплексний об'єкт публічного адміністрування, що охоплює сукупність суспільних відносин, інституцій, ресурсів, територій, послуг, інфраструктури, безпечових умов та управлінських процесів, спрямованих на забезпечення організованого, безпечного, сталого і відновлювального розвитку туристичної діяльності в Україні.

Ключові слова: публічне адміністрування, туризм, сфера туризму, об'єкт публічного адміністрування, післявоєнне відновлення, туристична діяльність, туристична дестинація, туристична інфраструктура, безпека туризму, територіальна громада, культурна спадщина.

Ye. V. Kropyvnyi. The tourism sector as a comprehensive object of public administration in the context of Ukraine's post-war recovery

The article is devoted to the study of the tourism sector as a complex object of public administration in the context of Ukraine's post-war recovery. It is substantiated that the modern tourism sector cannot be considered only as a type of economic activity, since in the conditions of war and future recovery it covers a much broader range of social relations related to the economic development of territories, employment, preservation of cultural heritage, internal mobility, international communication, tourist safety, digitalisation of services and the formation of a positive image of the state.

It is determined that the complex nature of the tourism sector as an object of public administration is manifested in the combination of economic, social, cultural, infrastructural, security, environmental, informational and international components. This approach makes it possible to consider tourism not separately from other areas of public policy, but in connection with regional development, recovery of affected territories, protection of cultural heritage, development of small and medium-sized enterprises, digital transformation, investment policy and public safety.

The article emphasises that Ukraine's post-war recovery changes the content of public administration in the field of tourism. While under peaceful conditions the main attention was paid to the regulation of tourism activity, support for the tourism market, promotion of tourism products and protection of tourists' rights, in the post-war period the restoration of tourist destinations, assessment of route safety, digital passportisation of territories, coordination of public administration actors, attraction of international assistance and integration of tourism into the general state recovery policy become especially important.

It is proposed to consider the tourism sector as a complex object of public administration, which includes a set of social relations, institutions, resources, territories, services, infrastructure, security conditions and administrative processes aimed at ensuring organised, safe, sustainable and recovery-oriented development of tourism activity in Ukraine.

Key words: public administration, tourism, tourism sector, object of public administration, post-war recovery, tourism activity, tourist destination, tourism infrastructure, tourism safety, territorial community, cultural heritage.

© Є. В. Кропивний, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Постановка проблеми. Сфера туризму в Україні в умовах війни та післявоєнного відновлення набуває нового суспільного значення, оскільки її розвиток пов'язаний не лише з наданням туристичних послуг, а й з відновленням територій, підтримкою місцевої економіки, збереженням культурної спадщини та міжнародним позиціонуванням держави. Руїнування інфраструктури, пошкодження туристичних об'єктів, мінна небезпека, зміна логістичних маршрутів і переміщення населення істотно ускладнюють традиційне розуміння туризму як окремої галузі господарювання. За таких умов туризм постає як комплексний об'єкт публічного адміністрування, що потребує узгодженого впливу держави, територіальних громад, суб'єктів туристичного бізнесу, громадськості та міжнародних партнерів. Проблема полягає в тому, що чинні підходи до управління туристичною сферою не завжди враховують її багатовимірний характер і зв'язок з політикою безпеки, регіонального розвитку, інфраструктурного відновлення, цифровізації та охорони культурної спадщини. Унаслідок цього туристична сфера нерідко розглядається фрагментарно, без належного визначення її місця в системі післявоєнного відновлення України. Саме тому актуальним є дослідження сфери туризму як комплексного об'єкта публічного адміністрування, що дозволяє поєднати її економічний, соціальний, культурний, безпековий, цифровий та територіальний виміри.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукове дослідження сфери туризму як комплексного об'єкта публічного адміністрування потребує звернення до кількох напрямів наукової думки. Передусім важливе значення мають праці науковців, присвячені правовому регулюванню туристичної діяльності, організації туристичного ринку, державній політиці у сфері туризму, розвитку туристичних дестинацій, захисту прав туристів та особливостям відновлення туристичної сфери в умовах воєнних і післявоєнних викликів. У цьому аспекті слід відзначити праці Н. О. Бедрок, Ю. В. Вишневської, Н. Опасюк, Г. М. Брусильцевої, О. Г. Зими, О. М. Туєвої, А. А. Моци, В. В. Чорненського, Р. І. Яворського, І. О. Данилової, М. В. Семенової. Окремі питання післявоєнного відновлення туризму, розвитку туристично-рекреаційних комплексів, постконфліктного відновлення туристичної інфраструктури та використання міжнародного досвіду у цій сфері висвітлювали А. А. Моца, С. М. Шевчук, Н. М. Середка, О. В. Кириченко, А. Матвієнко, Н. М. Богдан, Л. В. Оболенцева, О. Е. Осовець, О. Носирєв, Т. Деділова, І. Токар. Зазначені автори звертають увагу на те, що туризм у післявоєнний період пов'язаний не лише з відновленням туристичних послуг, а й з інфраструктурною відбудовою, регіональним розвитком, підтримкою громад, безпекою подорожей, міжнародною промоцією та економічним пожвавленням територій.

Водночас наявні наукові підходи переважно зосереджені або на загальному правовому регулюванні туристичної діяльності, або на економічних, організаційних чи відновлювальних аспектах розвитку туризму. Недостатньо розкритим залишається питання саме комплексного характеру сфери туризму як об'єкта публічного адміністрування в умовах післявоєнного відновлення України. Потребують подальшого осмислення її структурні складові, межі адміністративно-правового впливу, зв'язок з іншими напрямками публічної політики, особливості управління туристичними дестинаціями на постраждалих територіях та співвідношення економічних, культурних, безпекових, цифрових і територіальних елементів туризму.

Отже, стан наукової розробленості проблеми свідчить про потребу у формуванні авторського підходу до розуміння сфери туризму як комплексного об'єкта публічного адміністрування. Такий підхід має дозволити перейти від вузького сприйняття туризму як сукупності послуг або господарської діяльності до його розуміння як багатокомпонентної сфери публічного інтересу, що має особливе значення для післявоєнного відновлення України.

Метою статті є дослідження сфери туризму як комплексного об'єкта публічного адміністрування в умовах післявоєнного відновлення України, визначення її змісту, структурних складових, особливостей адміністративно-правового впливу та значення для відновлення туристичного потенціалу держави.

Виклад основного матеріалу. Сфера туризму як об'єкт публічного адміністрування не може бути зведена лише до діяльності туроператорів, турагентів, закладів розміщення чи надання туристичних послуг. У сучасних умовах вона охоплює значно ширше коло суспільних відносин, у межах яких поєднуються економічні інтереси держави і громад, потреби відновлення територій, охорона культурної спадщини, безпека осіб, розвиток інфраструктури, цифрове інформування, міжнародна комунікація та реалізація публічного інтересу. Саме тому у післявоєнний період туризм доцільно розглядати як комплексний об'єкт публічного адміністрування, що потребує не одного управлінського впливу, а цілісної системи адміністративно-правових, організаційних, безпекових, економічних рішень.

Системність сфери туризму проявляється у тому, що вона одночасно є видом господарської діяльності, складовою регіонального розвитку, інструментом відновлення територіальних громад, формою використання культурної та природної спадщини, напрямом міжнародного позиціонування України і сферою підвищеного безпекового значення. В. В. Чорненський, аналізуючи адміністративно-правове регулювання туристичної галузі, звертав увагу на зв'язок туризму з розвитком туристичного бізнесу, рекреації та економічного потенціалу держави, а також на потребу ефективного державного регулювання цієї сфери [1]. Такий підхід є важливим, однак в умовах війни та післявоєнного відновлення його необхідно розширити, оскільки туристична сфера вже не обмежується лише розвитком ринку послуг. Вона стає частиною відновлення пошкоджених територій, повернення економічної активності

у громади, створення робочих місць, збереження пам'яті про події війни та формування довіри до безпечності українського простору.

У цьому контексті **сферу туризму** як комплексний об'єкт публічного адміністрування можна визначити як *сукупність суспільних відносин, ресурсів, територій, суб'єктів, послуг, інфраструктурних елементів, безпекових умов та управлінських процесів, на які спрямовується діяльність публічної адміністрації з метою забезпечення організованого, безпечного, сталого і відновлювального розвитку туристичної діяльності*. Таке визначення дозволяє вийти за межі вузького розуміння туризму як комерційної діяльності і показати його значення для публічного інтересу.

Першою складовою сфери туризму як об'єкта публічного адміністрування є економічна складова. Туризм формує попит на транспортні, готельні, ресторани, екскурсійні, культурні, рекреаційні та інші послуги, тому безпосередньо впливає на розвиток малого і середнього підприємництва, місцеві бюджети та зайнятість населення. О. Носирев, Т. Деділова та І. Токар розглядають розвиток туризму та індустрії гостинності як один із напрямів постконфліктного відновлення економіки України, пов'язуючи його з активізацією господарської діяльності та координацією учасників туристичної індустрії [2]. Для післявоєнної України це має особливе значення, оскільки багато громад потребуватимуть швидкого економічного поживлення після руйнувань, втрати робочих місць і зменшення підприємницької активності. Між тим економічний потенціал туризму в умовах післявоєнного відновлення не може реалізовуватися стихійно. Проблема полягає у тому, що туристична сфера часто не включається до планів економічного відновлення громад як окремий напрям місцевого розвитку. У багатьох випадках перевага надається відбудові базової інфраструктури, тоді як туристичні об'єкти, маршрути, культурні локації, рекреаційні зони і сервісна інфраструктура залишаються поза першочерговими програмами. Для вирішення цієї проблеми вважаємо за доцільне передбачити обов'язкове оцінювання туристичного потенціалу громад у планах післявоєнного відновлення. Така оцінка має включати наявні туристичні ресурси, стан інфраструктури, можливість створення робочих місць, потенціал залучення інвесторів, перспективи розвитку внутрішнього туризму і спроможність громади забезпечити безпечний прийом відвідувачів.

Другою складовою є територіальна складова. Туризм завжди пов'язаний з конкретною територією, її природними умовами, культурними об'єктами, історичною пам'яттю, транспортною доступністю, рівнем безпеки та управлінською спроможністю місцевої влади. Саме тому туристична дестинація має розглядатися не лише як місце відвідування, а як об'єкт публічного адміністрування, у межах якого поєднуються просторове планування, інфраструктурне забезпечення, безпека, сервіс, інформаційний супровід і місцева економіка. У цьому аспекті туризм тісно пов'язаний з регіональною політикою, оскільки відновлення туристичного потенціалу неможливе без відновлення доріг, комунікацій, громадського простору, культурних об'єктів та базових послуг. Між тим сучасне управління туристичними територіями залишається недостатньо впорядкованим. Не всі громади мають чітке бачення того, які туристичні об'єкти можуть бути відновлені першочергово, які маршрути є перспективними, які території можуть бути відкриті для відвідування після безпекової перевірки, а які потребують тимчасових обмежень. У зв'язку з цим доцільно, на нашу думку, запровадити категорію «територія туристичного відновлення» як адміністративно-правове поняття. Під нею можна розуміти територіальну громаду або її частину, що має туристичний потенціал, зазнала негативного впливу внаслідок збройної агресії та потребує спеціальних організаційних, інфраструктурних, безпекових, фінансових і цифрових заходів для відновлення туристичної діяльності.

Третьою складовою є культурна та меморіальна складова. Туризм у післявоєнний період буде пов'язаний не лише з відпочинком, а й з відвідуванням місць пам'яті, об'єктів культурної спадщини, музеїв, меморіальних маршрутів, територій, що стали символами опору, втрат і відновлення. А. Моца, С. Шевчук та Н. Середа, досліджуючи перспективи післявоєнного відновлення туризму, звертають увагу на можливість розвитку нових туристичних напрямів, міжнародної співпраці, а також інтересу до пам'ятних місць, пов'язаних з подіями війни [3]. Це свідчить, що культурна і меморіальна складова туризму матиме не лише економічне, а й гуманітарне та міжнародно-комунікаційне значення.

Натомість треба зазначити, що розвиток воєнного та історико-пізнавального туризму не може здійснюватися без етичних і правових обмежень. Проблема полягає у ризикі комерціалізації трагедії, некоректного використання місць пам'яті, порушення прав постраждалих осіб, недотримання правил безпеки та відсутності єдиних стандартів подання інформації про події війни. Для вирішення цієї проблеми вважаємо за необхідне розробити державні методичні рекомендації щодо організації меморіальних туристичних маршрутів у післявоєнний період. У них слід визначити правила співпраці з громадами, родинами загиблих, музеями, органами охорони культурної спадщини, військовими адміністраціями та експертами з історичної пам'яті. Окремо необхідно передбачити вимоги до змісту екскурсій, поведінки туристів, маркування маршрутів, фотофіксації, безпекового супроводу та недопущення спотворення історичних фактів.

Четвертою складовою є безпекова складова. У мирний час безпека туризму переважно пов'язувалася із захистом прав туристів, якістю послуг, страхуванням, дотриманням правил перевезення та відповідальністю суб'єктів туристичної діяльності. В умовах війни і післявоєнного відновлення зміст безпеки істотно змінюється. До нього входять мінна небезпека, пошкоджена інфраструктура, обмеження доступу до

окремих територій, нестабільність транспортного сполучення, ризики перебування біля зруйнованих об'єктів, потреба в укриттях, медичній допомозі та оперативному інформуванні туристів. Р. І. Яворський у дослідженні адміністративно-правових засобів регулювання туристично-рекреаційної діяльності підкреслює значення адміністративно-правового впливу для належного функціонування туристично-рекреаційної сфери [4]. У післявоєнний період такий вплив має бути доповнений спеціальними безпековими процедурами. Між тим сьогодні відсутній цілісний адміністративний порядок визнання туристичних маршрутів і DESTИНАЦІЙ безпечними для відвідування. Це створює ризики для туристів, бізнесу і громад, оскільки відкриття маршруту може залежати від локальних рішень без єдиних критеріїв. Для вирішення цієї проблеми доцільно запровадити процедуру безпекової оцінки туристичних DESTИНАЦІЙ. Вона має передбачати участь органів місцевого самоврядування, військових адміністрацій, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Національної поліції України, органів охорони культурної спадщини та суб'єктів туристичної діяльності. За результатами такої оцінки DESTИНАЦІЇ можуть отримувати статус: відкрита для відвідування, відкрита з обмеженнями, тимчасово закрита, потребує додаткової перевірки. Такий підхід дозволить поєднати розвиток туризму з реальним захистом життя і здоров'я людей.

П'ятою складовою є інфраструктурна складова. Туризм неможливий без доріг, транспортного сполучення, закладів розміщення, об'єктів харчування, інформаційних центрів, санітарної інфраструктури, доступності для маломобільних груп, зв'язку та базових сервісів. У післявоєнних умовах інфраструктурна складова набуває особливого значення, оскільки значна частина туристичних територій може мати пошкоджені дороги, зруйновані об'єкти, відсутність стабільного електропостачання, проблеми з водопостачанням або обмежений доступ до медичних послуг. Н. М. Богдан, Л. В. Оболенцева та О. Е. Осовець, аналізуючи європейський досвід відновлення туристичного сектору після Другої світової війни, показують, що відновлення туризму пов'язане з комплексним відновленням інфраструктури, економічної активності та туристичної привабливості територій [5]. Відновлення туристичної інфраструктури не завжди виділяється як самостійний напрям публічної політики. Проблема полягає у тому, що об'єкти, необхідні для туризму, можуть розглядатися як другорядні порівняно з житловою, транспортною або комунальною інфраструктурою. Водночас для окремих громад саме туристична інфраструктура може стати джерелом економічного відновлення. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне включити туристичні об'єкти, маршрути, туристично-інформаційні центри, рекреаційні зони, об'єкти культурної спадщини та сервісну інфраструктуру до місцевих і регіональних програм відновлення. Окремо слід передбачити можливість фінансування таких об'єктів за рахунок державно-приватного партнерства, міжнародної технічної допомоги, грантових програм і коштів місцевих бюджетів.

Шостою складовою є інституційна складова. Сфера туризму як об'єкт публічного адміністрування передбачає діяльність багатьох суб'єктів: Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, Державного агентства розвитку туризму України, місцевих державних адміністрацій, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, суб'єктів туристичної діяльності, громадських організацій, професійних асоціацій та міжнародних партнерів. Саме через їх діяльність формується управлінський вплив на туристичну сферу. Однак комплексний характер туризму означає, що жоден із цих суб'єктів не може самостійно забезпечити повне відновлення туристичного потенціалу. Разом з тим інституційна взаємодія у сфері туризму залишається недостатньо узгодженою. Повноваження різних органів перетинаються у питаннях культури, економіки, регіонального розвитку, безпеки, транспорту, цифровізації та міжнародної співпраці, але не завжди об'єднуються в єдиний процес адміністрування. Для вирішення цієї проблеми, на нашу думку, доцільно створити постійний координаційний механізм з питань туристичного відновлення. Це може бути міжвідомча координаційна рада або робоча група при уповноваженому органі, яка має погоджувати пріоритети, розглядати проекти відновлення туристичних DESTИНАЦІЙ, узгоджувати безпекові обмеження, забезпечувати обмін інформацією між органами влади та готувати пропозиції щодо змін до законодавства.

Сьоомою складовою є цифрово-інформаційна складова. Сучасне публічне адміністрування туризмом неможливе без електронних реєстрів, цифрових карт маршрутів, відкритих даних, онлайн-платформ, цифрових паспортів туристичних DESTИНАЦІЙ та офіційних каналів інформування про ризики. У післявоєнний період цифрові засоби мають не лише рекламне або сервісне значення. Вони повинні забезпечувати доступ до перевіреної інформації про безпеку територій, стан туристичних об'єктів, транспорт, укриття, обмеження відвідування, програми підтримки і можливості для інвесторів. Натомість, цифрове забезпечення туристичної сфери залишається фрагментарним. Інформація про туристичні об'єкти, маршрути, безпекові ризики та інфраструктуру часто міститься на різних ресурсах, не має єдиного стандарту і не завжди оновлюється. Для вирішення цієї проблеми доцільно створити єдину цифрову платформу туристичного відновлення України. Вона має поєднувати реєстр туристичних DESTИНАЦІЙ, інтерактивну карту безпечних маршрутів, цифрові паспорти об'єктів, каталог проектів для інвесторів, офіційні повідомлення про обмеження та електронні сервіси для громад і бізнесу.

Восьмою складовою є міжнародна складова. Туризм є сферою, через яку держава комунікує із зовнішнім світом, формує власний імідж, демонструє культурну ідентичність, відкритість, стійкість та здатність до

відновлення. У післявоєнний період міжнародний вимір туризму буде пов'язаний не лише з поверненням іноземних туристів, а й із залученням міжнародної допомоги, партнерських програм, інвестицій, експертної підтримки та участю України у європейському туристичному просторі. А. Моца, С. Шевчук та Н. Середя справедливо пов'язують перспективи відновлення туристичної сфери з міжнародною співпрацею та формуванням нових туристичних напрямів після війни [3]. Треба зазначити, що міжнародне просування українського туризму в післявоєнний період потребує обережного і відповідального підходу. Проблема полягає у тому, що Україна має одночасно показувати туристичну привабливість, безпекову реалістичність, повагу до пам'яті про війну і готовність до прийому туристів. Для вирішення цієї проблеми доцільно розробити окрему міжнародну комунікаційну стратегію відновлення туризму України. Вона має містити позиціонування безпечних регіонів, просування культурних і природних маршрутів, презентацію меморіальних проєктів, залучення української діаспори, співпрацю з міжнародними туристичними організаціями та механізми інформування іноземних туристів про правила відвідування.

Висновки. Сфера туризму як комплексний об'єкт публічного адміністрування охоплює різні види складові. Її комплексність полягає не лише у наявності багатьох елементів, а у їх взаємній залежності. Туристична дестинація не може бути привабливою без безпеки, безпека не може бути забезпечена без координації суб'єктів, інфраструктура не має значення без доступності, а міжнародне просування неможливе без достовірної інформації та реальної готовності територій до відвідування. Саме тому післявоєнне публічне адміністрування сферою туризму має будуватися на комплексному підході, у межах якого туризм розглядається як самостійна сфера публічного інтересу і як складова загального відновлення України.

Список використаних джерел:

1. Чорненко В. В. Адміністративно-правове регулювання та державне управління туристичною сферою України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2016. № 845. С. 183–188.
2. Носирев О., Деділова Т., Токар І. Розвиток туризму та індустрії гостинності в стратегії постконфліктного відновлення економіки України. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. Вип. 1(26). С. 55–68.
3. Моца А. А., Шевчук С. М., Середя Н. М. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>
4. Яворський Р. І. Особливості адміністративно-правових засобів регулювання туристично-рекреаційної діяльності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2024. № 2. С. 63–68. DOI: [10.32782/TNU-2707-0581/2024.2/10](https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.2/10).
5. Богдан Н. М., Оболенцева Л. В., Осовець О. Е. Аналіз європейського досвіду відновлення туристичного сектору після Другої світової війни. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: Економічні науки. 2024. № 10(90). Т. 1. С. 25–33. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-10-10401>

Дата першого надходження статті до видання: 05.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.07.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.09.2026